

PRATARMĖ

Gražinos Vitartaitės kūrybinio kelio sklaidą daug metų regėjau įvairiose personalinėse ir kolektyvinėse parodose. Tai – nepaprastai produktyvi dailininkė, kuri kryptingai juda pasirinktu Lietuvos gamtos grožio aukštinimo keliu. Po jos estetinį skonį stipriai paveikusių kelionės į Japoniją charakteringiausi dailininkės tapybinio stiliaus bruožai pirmiausia skleidėsi jai dvasiškai artimiausioje peizažo tapyboje. Suradusi savąjį japonų dailės tradicijos ir M. K. Čiurlionio poetikos įkvėptą kelią, tapytoja savo peizažuose nuosekliai plėtojo muzikalius šviesių ir dekoratyvių spalvų motyvus, kurie palaipsniui įsigalėjo drobėse ir tapo neatsiejama jos originalaus meninio stiliaus savastimi.

Taigi atsisveikinusi su ankstyvajam jos kūrybinės evoliucijos etapui būdingomis realistinėmis nuostatomis ir uoliai atsidėjusi Lietuvos gamtos grožio studijoms, G. Vitartaitė, įkvėpta japonizmo, ypatingą dėmesį skyrė plastinės kalbos ir skaisčios koloritinės sistemos tobulinimui. Tolesnė dailininkės peizažinės tapybos raida išsiskyrė stebėtinu nuoseklumu ir vientisumu. Be ypatingų dramatiškų lūžių ir radikalių stilistinių metamorfozių jos kūryboje vyraujantis meninių vaizdinių ir simbolių pasaulis per pastaruosius kelis dešimtmečius menkai keitėsi. Vis dėlto, pastebimai stiprėjo jos tapybiniam stiliui būdingas muzikalumas, poetiškumas, kolorito ir plastinės kalbos subtilumas. Dailininkės paveiksluose žavi neįprastas švelnių šviesių ir perregimų spalvų japoniškas koloritas, iškart jos drobes išskiriantis iš kitų lietuvių tapytojų sukurtų paveikslų aplinkos.

Suradusi savitą meninės išraiškos priemonių arsenalą pagrindinį dėmesį, kaip ir japonų tapybos meistrai, ji nukreipė į gamtos pasaulio reiškinių ir formų studijas. Viso to fone formavosi dailininkės dėmesys ryto aušros, saulėlydžių, ūkų ir panašių efemeriškų, greit besikeičiančių atmosferos reiškinių perteikimui, tų pačių ją sudominusių gamtos pasaulio motyvų vaizdavimui skirtingu dienos ar metų laiku. Savo vėliau sukurtuose peizažuose ji nuolatos sugrįžta prie tų pačių ją sudominusių gamtos pasaulio motyvų ir siekia ne tik pateikti naujas jų interpretacijas, tačiau ir išplėtoti savo plastines meninės išraiškos formas bei koloritinį jautrumą iki tobulumo. Taip skleidžiasi nuolatos pasikartojančių meninių vaizdinių, simbolių sistemų bei motyvų gausa jos tapiniuose.

Siekiant geriau suvokti G. Vitartaitės tapybinio stiliaus savitumą, verta nors trumpam sugrįžti prie svarbiausių šios dailininkės intelektualinės ir kūrybinės biografijos posūkių, kadangi jos tapiniuose išsivyravusių meninių vaizdinių ir simbolių pasaulį pirmiausia giliai paveikė nuo vaikystės supęs, į pasąmonę įaugęs, gimtųjų Krekenavos apylinkių su Nevėžio slėnių ir daugybės senvagių kraštovaizdžio grožis. Vėliau savitą rėžį jos pasaulėjautoje paliko mokslas pirmoje Lietuvoje specializuotoje Kauno dailės mokykloje, jos mokytojų diegiama tautiškumo ir meilės tėvynei bei jos neryškių pastelinių spalvų gamtai dvasia. Kiek vėliau, tęsdama studijas Vilniaus dailės institute, menininkė patyrė tos pačios Kauno dailės mokyklos auklėtinio, reiklaus ir puikiai suvokiančio meninės formos subtilybės dėstytojo, Vincento Gečo mokymo sistemos įtakas. Tačiau plastinės kalbos požiūriu G. Vitartaitės savitą brandžios tapybos stilių įtakojusiu svarbiausiu veiksniu tapo kelionė į išsvajotą Japoniją. Po šios patirties dailininkės drobes tarsi „užliejo“ visiškai kitoks tyros šviesos ir skaidrių pastelinių spalvų

pasaulis. Tai buvo G. Vitartaitės kūrybos posūkis naujos gamtameldiškos peizažinės tapybos krypties link. Taip šintoistinių ir dzen estetinių idealų įkvėpto japonizmo fone jos peizažuose harmoningai susiliejo intuityvus, lyrinis ir muzikalus pradai, kurių santykis priklausomai nuo tapomo gamtos pasaulio objekto ar reiškinio keitėsi.

Pagrindiniu savitos G. Vitartaitės peizažinės tapybos išeities tašku visada buvo iš sąmonės gelmių plaukiantys giminės kraštovaizdžiai. Neatsitiktinai savo kūrybos kelyje ji po nukrypimų į įvairias lankas periodiškai sugrįždavo prie nuo vaikystės jos sąmonę pavergusių Krekenavos apylinkių ir įstabaus grožio Nevėžio paupio slėnių su senvagių virtinėmis vaizdais. Tiesa, vėliau tapytojos regos laukas plėtėsi ir aprėpė daugybę kitų sudėtingą tėvynės istoriją primenančių miestų, miestelių, juos supusių istorinių paminklų ir kraštovaizdžių. Jos įvairias Lietuvos vietas vaizduojančiuose peizažuose išnyra pamėgti vandens platybių, medžių, kopų ir žymiausių Lietuvos piliakalnių siluetai. Ilgainiui greta nostalgija dvelkiančių Nevėžio pakrančių vaizdų jos kūryboje išskirtinę svarbą įgauna nepaliaujamos žmogaus kovos su vėjo ir vandens stichijomis Kuršių nerijos gamtos vaizdinių pasaulis, kuris ilgainiui tampa tarsi antrąja jos gimtąja erdve.

Maždaug prieš penkerius metus su G. Vitartaite pradėjau artimiau bendrauti rengdamas spaudai savo monografijai „Išsvajotos laisvės ilgesys: Lietuvos XX ir XXI a. pradžios dailės istorijos metamorfozės“ jos kūrybai skirtą knygos dalį. Todėl gavęs pasiūlymą parengti tapytojos jubiliejui skirtą solidžios apimties pagrindinius jos kūrybinio kelio etapus bei vyraujančius motyvus atskleidžiantį meno albumą, nedvejodamas pradėjau formuoti būsimo leidinio tekstinės ir vizualinės medžiagos pateikimo viziją.

Šiame didžiulės apimties garbingam Gražinos Vitartaitės jubiliejui skirtame albume skaitytojai ras ir kitų šios dailininkės kūrybą tyrinėjančių mokslininkų įžvalgas. Greta sudarytojo pratarinės ir įvadinio teksto, leidinyje pateikiami informatyvūs akademiko Romualdo Grigo, profesoriaus Naglio Kardelio ir subtilios menotyrininkės Gražinos Gurnevičiūtės straipsniai, kuriuose įvairiais aspektais aptariami tapytojos G. Vitartaitės kūrybos bruožai. Juose išryškėjęs dailininkės kūrybos paveikslas papildomas glausta jos pačios esė „Šiapus ir anapus peizažo“ bei menotyrininkės Ingos Laužonytės parengtu interviu su dailininke, kuris atskleidžia dar daugiau tapytojos asmeninio gyvenimo bei kūrybos aspektų. Kita labai svarbi šio solidžios apimties leidinio dalis skirta tapytojos per daugiau nei keturis dešimtmečius sukurtų svarbiausių paveikslų pristatymui plačiajai visuomenei.

Leidinio sudarytojas reiškia ypatingą dėkingumą menotyrininkei ir architektėi Audronei Ercmonaitei, kuri ženkliai prisidėjo formuojant vizualinę šio leidinio dalį ir visiems dailės kolekcionieriams, pateikusiems šiame leidinyje publikuojamus G. Vitartaitės darbus. Nuoširdžiausiai dėkoju knygos recenzentams dr. Nijolei Tumėnienei ir dr. Jolantai Zabulytei, redaktorei Margaritai Dautartienei, maketuotojai ir dailininkei Skaistei Ašmenavičiūtei, LKTI Komparatyvistinių kultūros tyrimų skyriaus laborantei Ingai Laužonytei ir visiems, padėjusiems parengti šią knygą spaudai.

Sudarytojas Antanas Andrijauskas